

Régi gyűjtemények.

— Száz év előtti magánmuzeumok. —

Irta Váradi Antal.

József nádor lépett fel az 1807-iki országgyűlésen azzal a tervvel, hogy bővítsék ki a Szechenyi Ferencz gróf által ajándékozott régi-ségtárt, léremtárt és könyvtárt muzeummá. Batthyány Antal gróf ajándékozta a telket, melyen a diszes épület fölépült.

Tehát idősebb száz évesnél a Nemzeti Muzeum terve, s mások is dus ajándékokkal gyarapították kincseit, az országgyűlés pedig 1867 óta évi százezer forinttal járult új kincsek szerzéséhez.

Nem érdektelen dolog, hogy ugyanakkor mennyi és miféle magángyűjteményt őriztek Pesten, melyek egy része természetesen idők során a muzeumba vándorolt, de van elég olyan is, a melynek nyoma veszett. Kivált a furcsaságok, a minőkben nincs hiány.

Vessünk csak egy futó pillantást a száz esztendő előtti magánmuzeumokra. Beleértém a magánkönyvtárakat is, a melyeknek akkor nem volt olyan nagy bővében az ország.

Elsősorban Horváth István könyvtárát említem, a mely tizezer kötetből állott, leginkább a hajdankor történetét illető munkákból.

Ugyanekkora könyvkincse volt Kulcsár Istvánnak, a Hazai és Külföldi Tudósítások szerkesztőjének, a magyar szín-ügy lelkes barátjának.

Nagy könyvtárral dicsekedhetett Schédius Lajos, az egyetem tudós tanára, nemkülönbön Tumpacher, az egyetem volt rector magnificusa. Leginkább klasszikus munkák, de becses kéziratok is foglaltak ezekben.

Az orvostudományok gazdag tárházát tartalmazták Bene orvosprofesszor könyvei, német, angol és francia nyelven is. Minden

ujabb, szakmájába vágó munkát megszerzett.

Schuster egyetemi professzor a növénytan és kémia körébe vágó tudományos munkákat szerezte meg. De bőven képviselve volt könyvtárában a história és földrajz is.

Természetrajzi és természettudományi gyűjteményekkel többen büszkélkedtek. Így remek kagylógyűjteménye volt Hadali Hada professzornak. Volt azonkívül nagy ásványtára, melyben nemcsak az összes ékkövek sorozatos rendje foglalt helyet, hanem hatalmas ametiszt-darabok, máneskövek és antimónium is. Így mondja egy régi leírás, mely foglalkozik Pest tudósaival.

Hada professzornak nagy növénygyűjteménye is volt. Hatezer példány volt benne, leginkább pozsonyvidéki növényekből. Ritkaságyűjteménye azonkívül üvegfestményeket is tartalmazott, nemkülönbön színes kövekből utánzott gyümölcsöket. Volt e mellett porcelángyűjteménye is, voltak kitömött madarai és állatai.

Sadler dr., botanikus, a Nemzeti Muzeum kiváló adjunktusa, környékbeli növényeket gyűjtött össze és szárított, számszerint hatezer darabot. Szűts István, a bölcséleti fakultás dékánja, éremgyűjteménnyel dicsekedhetett. Különösen görög és római pénzekben volt gazdag a gyűjtemény.

Egy pesti polgár, Kehrer József is hódolt az éremgyűjtés nemes passziójának. Az ő gyűjteménye is említésre méltó.

— Aki Pesten jár és ráér, el ne mulassza megnézni — inti egy száz esztendőös könyv a hazafiakat — a báró Brudern ur architektónikus és hidraulikus rézmetszet-gyűjteményét. Gépekről őrzött rajzai is kiválóak. Mindaz, a mi a vízépítés terén itthon és a külföldön is kiváló, e műérzékkel bíró főurnál megtalálható. Háza folytonosan gyülekezőhelye a nagy tudósoknak és a művészet barátjainak.

Gépek modelljei láthatók nála, gazdasági és technológiai különösségek. Itt vagy on a hi-

res angol vasut, mely ábrázolva és mintában látható. Egy kendertiloló gép sem utolsó, de jeles egy írásokat másoló készülék, azután egy teljes berendezés, a melylyel kőre lehet nyomni. Nem utolsó dolog egy gőzgép sem, a mely tizenöt esztendő előtt szerzetetett és valószínűleg az első Magyarországon.

De látható ottan egy gázvilágításra szolgáló készülék is, legujabb angol találmány.

Egy építőköveket hasogató gépezet is csudás, a melylyel homokköveket lehet tetszés szerinti nagyságra és formára elfürészelni. Szóval kőfürész.

— Milyen szerencse, — kiált föl a leíró — ha valamely városnak ilyen férfiai vannak, a kik a tudományokat és művészeteket előmozdítják!

Müller Károlynak képgyűjteménye is névezetes a száz év előtti Pesten. Gyűjteményében található Spagnoletto »Haldokló Izsák«-ja, Cajetano Gandolfi egy madonnája, Caracci Annibale szent Ferencze. Legbecesebb darabja kétségkívül Krisztus születése, Guido Reni mester-ecsetjétől.

Egynehány virágkép, azonkívül a németalföldi iskola pár darabja, számos klasszikus másolat, Donáth pesti festő munkája, Crayer Gáspár szerzetest ábrázoló képe s számos magyarországi tájkép egészítették ki a gyűjteményt.

Ehrenreich József polgár görög, római és magyar régi pénzei derekasan sorakoznak a gyűjtemények sorába. De vannak mitológiai alakokat ábrázoló márvány- és bronzszobrai is.

A mellékutczákban sok ugynevezett antikvárius bolt őrzött számos igen érdekes butor- és porcellán-darabot. Alt-Wien akkor még nem volt öreg és sokan gyűjtötték a kincseket erő porcellánokat. Elárverezett kastélyok régi butorait pedig élelmes régiségkereskedők vásárolták össze. A felföldön czinedényeket vettek, régi ládákat és ősi fegyvereket. Részint mű-

Megj. Müller & Co.
Képek j. h. meg.

kedvelő urak és mágnások megbizásából, részint spekulációra.

De nem utolsó dolog egy *fésüsmester* gyűjteménye, a mely ugyan nem versenyezhet a nagy tudósok, egyetemi professzorok és műbarátok gyűjteményeivel, de annyi érdekes furcsaság van benne, hogy nem hagyhatom felsorolás nélkül a Reicher-féle gyűjteményt.

Reicher mester — hogy teljes titulusával tiszteljük: polgári fésüsmester — a Szövetség-utczában lakott, ott volt egy kert közepén álló egyemeletes háza.

Az udvarba lépve, először is a csin, rend és tisztaság lep meg, a mely a Szövetség-utca tájékán még ma sem általános. A kis udvarból léczajtó nyílik a kert felé, melyben a ház áll. A kert maga egy kis unikum. A kert fái viztartók vannak elhelyezve, melyekből apró szökőkutak, kis patakok és vizesések táplálkoznak. Kerti lugaskák, lonczczal befuttatott sarkok és virághimek tarkítják a kertet, melynek végén melegház és pálmakert ékeskedik.

E mögött falépcső vezet az emeletre, melyben a fésüsmester mügyjteménye el van helyezve.

Négy része van az emeleti muzeumnak. Mindegyik szobának az ablakából le lehet látni a kertre, melynek négyszögei botanikus rendben tartalmaznak érdekes és ritka növényeket. De nézzünk szíjjel a fésüs muzeumában!

A középső szoba két falán számozott deszkaállványokon ásványok sora. A jobboldali fal hosszában tengeri kagylók szép és terjedelmes gyűjteménye. Jókat örömet találta volna benne.

A szoba közepén egy tágas szekrényben az egész drágakövilág, a közönséges utszéli

kavicstól az Amsterdamban köszörült gyémántig.

Egy másik szekrény a magyarországi összes márványfajok tára. Valamennyi csiszolva, eredő helyének és minémiségének pontos meghatározásával. Egy hatalmas nagy asztal-lapban vannak egybegyűjtve, háromszögekben, négyszögekben s a gyűjtemény teljes.

A falon selyemdarabocskákból összerótt képek, egynéhány festmény, Rákóczi-korabeli okmányok keretekben, régi magyar kéziratok, szemközt Báthori-korabeli dokumentumok s gót manuskriptumok. Aztán következik a pénzgyűjtemény. Egész numizmatikai kincstár. Róma és az európai országok tömérdek régi pénze, sorban-rendben.

Élt ekkor valami Greiner nevű üveges Pesten, a ki forrasztólámpa segítségével üvegből csodálatos figurákat csinált. Ennek a munkái egy fél falat foglalnak el. Van azonkívül egynéhány mozaik-kép is.

A mi most következik, az credeti és érdekes.

Az összes európai országok papírpénzei, kor-rendben, sorban, kiváltképpen az osztrák papírpénzek. De nem hiányzik belőle a legtávolabbi földek és országok papírpénze sem, ha éppen eredetiben nem tudta megszerezni, hü másolatokban. A fotografiát akkor még persze nem ismerték.

De a legnevezetesebb része a muzeumnak a *zsemlye-gyűjtemény*.

Reicher Jakab — bámulatos türelemmel, kitartással és igyekezettel — összegyűjtötte az 1775-ik esztendőtol kezdve a péksüteményeket, minden esztendőben eltéve egyet, amellé följegyezte a gabonaárak akkori nagyságát,

a termés minémüségét és a zsemlyék súlyát pontos leírásban. Ilyen ideája még nem volt embernek. Ha ez a gyűjtemény még ma megvolna, a nemzetgazdászok és statisztikusok valóságos kutforrása lehetne. Ki tudja, hová lett száz esztendő alatt?...

Az én leírásom azt mondja, hogy lehetetlen mosolygás nélkül szemlélni első pillanatra a zsemlye-muzeumot. A márványok, régi pénzek és bankógyűjtemény sorában egyszerre egy végtelen sor péksütemény. Hogy elüt a muzeum többi tárgyaitól! De ha közelebből megnézed, elbámulsz azon a rettentő türelmen, kitartáson, pontosságon és becsületes igyekezeten, melylyel Reicher évről-évre gyűjtötte a péksüteményeket, feljegyezte a gabona árát, a termés minémüségét s így erakta a mult gabonahistóriáját.

Hogy a zsemlyéknek az idő ne ártson s a levegő egyszer nedves, egyszer száraz állapota azokat meg ne örölje, viaszborítékkal vontak be gondosan mindegyiket, de úgy, hogy a vékony viaszburkon keresztül mindegyik pontosan és tisztán látható legyen.

Érdekes, hogy milyen kicsi a háborus esztendők zsemlyéje, milyen parányi az éhség és szárazság után sütöttéké, — habár a zsemlyékhez képest azok is óriásiak lehettek — s hogyan érezzük a zsemlyesoron végig az emberi szegénység s nyomoruság történetét, s fellélegzünk, mikor a jobb esztendők kövérebb süteményei következnek.

Még ezzel sincsen kimerítve a Reicher gyűjteménye.

Van egy szoba, a melyben fegyvergyűjtemény látható. Ennek a szobának egyik sarkában vannak az 1810-iki nagy budai tüzvész

megmaradt emlékei. Gombóczczá olvadt üveg-
edények, egy nagy széntömeg, a mely vala-
mikor liszt volt, korommá feketedett gabona
s összegörbült vasszerszámok.

A legvégére hagyta a mester a saját ügyes-
ségének tanuit.

Olyan fésűgyűjtemény fejezi be a muzeális
dolgok sorát, hogy, azt hiszem, Európában csak
a világkiállításokon lehetett párját látni. Talán
még ott sem!

A mit bivalyszarvból, gyöngyházból és
tekenős béka héjából fésűsészszel elő lehet te-
remteni, az itt látható volt. Megért maga a
fésűgyűjtemény száz pengő forintot. Pedig
száz év előtt nagy szó volt az, hogy száz
pengő...

Reicher Jakab Krainából vándorolt be
Magyarországra. Mint szegény »vanderpurs«
kezdte a pályáját, nem vitte valami sokra,
vagyonja sem volt igen, de minden keresmé-
nyét ilyes gyűjtésekre fordította, a miért az
öreg Schams, Pest régi világának lelkiismeret-
es leírója nem késik elismerését nyilvánítani.
A legnagyobb érdeme — ugymond — az, hogy
mindent a két keze munkájának köszönhet!

... És szinte látom a czopfos öreget,
a mint térdnadrágjában, elefántcsont végű
botjára támaszkodva sétál végig a kertjén,
nézegeti a virágait, felmegyen az emeletre,
végigjárja a ritkaságokat, mindegyiknél el-
gondolja, hogy ilyen talán van másutt is,
szebb is, drágább is... De a zsemlye-muzeum
előtt felragyog az arcza... mert olyan nincsen
több Európában, de még a *más világrészekben*
sem... és ezt ő gyűjtötte, ő rendezte, a sze-
gény fésűslegény, anno domini 1813...
